

Sumari

La rasa	
Mònica Terribas Sala	7
Introducció	13
Entrevistes	
Juan José Ibarretxe	33
David Fernàndez	59
José Manuel García Margallo	93
Irene Montero	113
Joan Tardà	133
Miquel Iceta	153
Josep-Lluís Carod-Rovira	173
Epíleg	
Jordi Cuixart Navarro	187

La rasa

Ens hem passat els darrers quinze anys fent i fent-nos preguntes. I ens les continuarem plantejant tants anys com calgui. És la nostra obligació, com a periodistes: formular-nos constantment els interrogants que busquin les respostes per poder explicar què passa i per què. Però l'ofici no radica únicament a descriure i relatar, sinó a vigilar l'exercici del poder, denunciar el seu abús, la vulneració de drets fonamentals i la injustícia. I aquests quinze anys han posat a prova també les preguntes i la nostra capacitat de situar les alertes on tocava, entortolligats com estan els fets i els projectes amb els marcs jurídics on els relats sense risc s'han sentit confortables. Res més eficient que una llei per sentir-se al costat endreçat de la història, ja sigui la Constitució o les lleis del 6 i 7 d'octubre. Però hem de tornar els ulls enrere i observar on som ara: tenim una rasa oberta enmig del no-res, i els fonaments de l'edifici que s'hi havia de construir encara no estan projectats. El llibre que teniu a les mans intenta descriure des de múltiples percepcions i experiències com s'ha fet aquesta rasa i per què ara per ara no ha servit el seu propòsit. Tanmateix, la història recent, quan ens afecta de prop, ens para trameses i ens regala miratges. Per tant, retrovisor amb memòria.

Des de l'inici del procés d'elaboració de l'Estatut del 2006, ens vam dedicar a fer preguntes a totes les forces polítiques del Parlament sobre on ens duia un nou

text estatutari, quin era el sostre d'autogovern català que podia assumir l'Estat espanyol, quines eren les muralles identitàries del nacionalisme a Espanya que no es podrien superar quan l'Estatut que definia Catalunya com a nació sortís del Parlament. Preguntes que repetíem una vegada i una altra, i també una segona paret mestra del nacionalisme espanyol: el sistema de finançament. Qui no hagi revisat el debat parlamentari sobre l'Estatut i el de la seva negociació a Moncloa i a les Corts espanyoles, no podrà entendre mai els fets de setembre i octubre del 2017.

Si ens tanquem en el globus jurídic i polític dels fets del 2017 no podem entendre l'evolució de la política espanyola i catalana, i menys encara el gir excepcional, persistent i resilient que han fet més de dos milions de persones. Hi ha una pregunta que la societat i la política espanyoles s'haurien d'intentar respondre sincerament, sense mediacions: per què l'1 i el 3 d'octubre del 2017, aquests més de dos milions de persones van sortir a blindar amb els seus cossos i els seus drets de protesta, de manifestació, d'expressió i d'autodeterminació, les seves conviccions, sabent que desobeïen? Potser trobaran una resposta si revisen els diaris de sessions del Parlament de Catalunya durant el període de redacció de l'Estatut i els revolts del seu viatge per les taules de negociació a Moncloa, al Congrés, a les urnes i, finalment, damunt la taula d'uns magistrats que van dinamitar anys de consens polític a Catalunya. Ara que tantes vegades hem sentit el líder socialista Pedro Sánchez reivindicar com a solució el diàleg dins del Parlament, que repassi quines van ser també aleshores les reaccions i les respostes polítiques de tots els partits espanyols quan el Tribunal Constitucional es va menjar, amb contemplació atenta del nacionalisme espanyol, aquell diàleg parlamentari, aquell consens amb les Corts i aquelles urnes referendàries. Quan l'independentisme polític català reivindica la legitimitat

del procés polític des d'aleshores fins ara és perquè se situa en aquella legitimitat, en què la legalitat lligava poc o molt amb les aspiracions consensuades de la societat catalana. Perquè la realitat és que des del 2003, aquest país estava intentant negociar amb Espanya la reformulació dels seus vincles, dins l'Estat, sense trobar-hi cap esclatxa. I quan la majoria política catalana havia acceptat la que s'havia obert, l'Estatut aprovat a les Corts espanyoles el 2006, el Tribunal Constitucional la va cimentar amb la sentència del juny del 2010 perquè no hi passés la llum. Conseqüències? Revisen les manifestacions del carrer, l'aliança entre Òmnium Cultural i l'Assemblea Nacional Catalana i els resultats de les eleccions del 2012 i del 2015. Perquè va ser a partir d'aleshores, i no abans, que una part no menyspreable de la societat catalana va considerar legítim empènyer la seva classe política a transformar aquesta esclatxa en un trencament definitiu, amb la convicció que l'Estat espanyol mai no admetria un escenari de llibertats i justícia econòmica i social que es correspongués amb les seves aspiracions. I, hi insistim, són tan legítimes aquestes aspiracions fruit d'un procés de decepció política amb l'Estat com era legal la sentència que les negava.

Aquesta esclatxa es va començar a fer més profunda i més llarga. Les rases es fan per construir, per encaixar els fonaments d'un edifici, però són transitòries. I, en canvi, en aquesta rasa ara hi ha entaforada la llibertat física i de moviments d'alguns dels seus representants socials i polítics. En aquesta rasa ara hi ha esmicolada també la unitat política independentista i (no tant) la constitucionalista. En aquesta rasa ara hi ha entaforada la capacitat de diàleg de l'Estat espanyol per resoldre la seva crisi política interna, i també s'hi troba camuflada la seva defensa dels drets civils i polítics. I també en aquesta rasa hi ha enfangat el prestigi democràtic de l'Estat a la UE. I som aquí. Amb una generació de polítics i no polítics

que han estat protagonistes els uns d'haver-la cavat convençuts que hi havia un edifici per aixecar, els altres de no haver-la advertit, altres d'haver-hi caigut i haver-se quedat sense plànols, i no hi ha cap projecte en marxa per passar-hi els filats de reconexió.

El perquè i el com de cada moviment durant la tardor del 2017 té tantes versions com persones implicades, algunes d'elles, recollides en les entrevistes que fa l'Albert Mercadé en aquest llibre. Si m'hagués tocat respondre les seves preguntes, segurament coincidiria amb algunes i poc o gens amb d'altres. Però en totes elles hi ha veritat, les veritats d'aquest calidoscopi de la proesa col·lectiva convertida en desencís a causa de l'eficàcia repressora de l'Estat amb dues constatacions: la unitat de l'Estat no es qüestiona i els tribunals i els cossos de seguretat de l'Estat estan per assegurar-ho a través de la Constitució, l'abric de totes les accions necessàries i el relat còmode de qui ho vol justificar.

Però el perill d'aquesta rasa tan fonda i tan llarga és que no ens deixi aixecar el cap per adonar-nos que la repressió, per asfixiant i eficient que sigui, no és la qüestió. Quan el problema es manté entaforat a la rasa, i ha deixat d'esgarrapar centímetres per construir-hi alguna cosa, només som capaces de fer d'entomòlogues dels cucs que llisquen pel fons.

En qualsevol procés social, l'aprenentatge és únic, perquè també ho són les característiques socioeconòmiques, històriques, culturals de la societat que el protagonitza. Altres països han fet la transició cap a l'estat propi fent les mateixes passes insistents d'aquests quinze anys de rasa, amb més èxit i sense haver d'arribar a la unilateralitat, la violència policial, la judicialització, la presó i l'exili. Els felicitem per haver aconseguit construir fonaments, tant si hi havia edifici com si no, des de la pau democràtica. Catalunya no se n'ha sortit, perquè

la naturalesa dels estats i de les seves bases socials són diferents. Lamentar-se'n i demonitzar-ho no serveix de res. La denúncia social i judicial, sí. La lluita persistent, també. Però la generació de missatges de confrontació, la falta de respecte mutu, les lluites internes interessades i els càlculs destructius de l'adversari —fins i tot dins del propi projecte— només condueixen al fracàs col·lectiu. Els aprenentatges són part dels fonaments quan som capaços de veure què s'ha aconseguit durant aquests quinze anys de construir la llarga rasa. Són quatre aprenentatges: (i) la consolidació d'un moviment social de base persistent i actiu, amb capacitat autoorganitzativa, consciència de lideratge en xarxa i capacitat de relleus i mutacions; (ii) la cristallització de les mancances dels partits polítics catalans davant l'amenaça de pèrdua de poder efectiu; (iii) la comprovació de la naturalesa efectiva de l'Estat quan la seva unitat territorial i política es veu qüestionada, i, finalment, (iv) la reconfirmació de la naturalesa de la Unió Europea com a projecte d'estats, on les garanties de ciutadania i de les seves llibertats són subsidiàries dels interessos dels vint-i-set i les seves funcions, disfuncions, pesos i contrapesos en la balança europea. Aquests quatre aprenentatges són únics i útils per sempre.

On som ara? A la rasa, on els actors polítics d'aquests quinze anys, en el millor dels casos, repassen amb cara de sorpresa aquests aprenentatges. Però en queda un, el més difícil: que la rasa hagi servit per aixecar l'edifici, i això vol dir treure'n les persones ferides, identificar els errors de càlcul, les distàncies i els temps necessaris per construir. La màxima dificultat és íntima, personal, de cadascuna de les persones implicades, de situar-se en l'escenari de futur sense retreure el seu present. D'enlairar els ulls, i saber qui estibarà amb generositat els braços dels qui han caigut a la rasa, sense fer-se mal.

I per fer aquest gest de generositat, cal continuar fent preguntes i trobar les respostes: quines prioritats tenen els dos milions de persones del moviment autodeterminista a Catalunya? Aquest moviment social i polític què prioritza: el com, el quan o l'amb qui? Quines persones són capaces de fer aquest procés oblidant el seu propi rol i el seu capital polític? I aquest projecte arquitectònic té en compte que a la rasa hi són tots, els qui la van cavar i els qui hi van caure? Si els qui busquen mantenir el pols amb l'Estat espanyol per aconseguir els seus objectius autodeterministes no es responen amb sinceritat i amb rigor aquestes preguntes, la rasa no haurà servit per aixecar els fonaments de res.

Mònica Terribas

Introducció

“Les coses són reals en les seves conseqüències.”

WILLIAM ISAAC THOMAS

—D’acord, doncs hi vas tu. Prepara una motxilla amb alguna muda, el bàsic per sobreviure uns dies, i un equip per poder entrar en antena quan sigui necessari. I que sigui el que déu vulgui.

Aquesta era la consigna durant aquells dies llargs d’octubre. Si era difícil comprendre què passava, directament es convertia en una utopia arribar a saber què passaria. Els que ens nodrim a través d’això de la informació, paràvem bojós rasant fonts habituals i esporàdiques per intentar desgranar què es movia als cercles de Palau, el Parlament i el més buscat de tots: el famós Sanedrí, el comandament únic de control on es decidia el rumb del moviment independentista dels últims mesos.

Però els darrers dies d’octubre, quan més ens acostàvem al 27, el riu cada vegada baixava amb més aigua. Uns dies abans, pels passadissos del Parlament se’m va acostar una treballadora de la Generalitat. D’aquelles que sempre està ben informada de tot. Em va buscar amb la mirada i, al coincidir, em diu:

—Se'n prepara una de grossa. N'estàs al corrent, no? Joestic espantada. Ens ho han mig dit al partit, i també comença a córrer per algunes zones de Palau.

I així, a poc a poc, va anar passant de llegenda a un fet més o menys assumit. *Maidan*. Era la paraula de moda. Es va batejar així emulant les protestes proeuropees de la plaça de la Independència de Kíev, a Ucraïna. El *Maidan* català passava per organitzar un escenari massiu de resistència civil pacífica que protegís un Palau de la Generalitat on el Govern, després que el Parlament de Catalunya hagués declarat la independència, es tancaria de manera indeterminada per començar a desplegar les eines legals per convertir Catalunya en una república. Al voltant s'hi aplegaria el poble que, pacíficament, bloquejaria els accessos dels homes de negre del 155.

Honestament, ningú no defensava amb gaire entusiasme que d'aquest escenari en pogués néixer de manera màgica una república. Ni tan sols la dotzena de diputats de Junts pel Sí que aquells dies recorrien el país explicant que no fallarien a allò promès i que el Parlament aixecaria la suspensió de la independència. Sí que hi havia fonaments, però, per creure que a través d'aquell escenari de bloqueig es podria generar un conflicte de legitimitats que desemboqués en una taula de mediació i negociació internacional. Arribar a aquell punt on, com diria Franz Kafka, ja és impossible tornar enrere.

Però res d'això va passar. Aquella motxilla amb les mudes i l'equip per connectar-se a la ràdio mai va entrar al Palau. Com tampoc ho va fer el gruix del Govern de la Generalitat, que, mentre la gent es concentrava a Sant Jaume, convocats amb la boca petita i sense saber ben bé si tocava protegir, celebrar o anar-se'n cap a casa, ja eren camí de la Catalunya Nord. Aquella nit el procés havia mort. Molts encara no ho sabíem, però ja era història. I amb ell s'havia emportat el país tal com el coneixíem.

Un nou paisatge

“El més cruel que se li pot fer a una persona dominada pel pànic és oferir-li una sortida falsa.”

ROBERT LUDLUM, escriptor de novel·la negra

Diu la història que la mort prematura del rei Felip I de Castella, Felipe el Hermoso, va acabar de trastocar la seva esposa Joana I de Castella, l'hereva dels Reis Catòlics, que fruit de tot plegat acabaria passant a la història com a Juana la Loca. Quan el rei va morir sobtadament a Burgos, Joana I no va poder assumir la pèrdua de la seva parella, de qui estava bojament enamorada. És per això que després de la defunció va ordenar que arrenqués una comitiva que, en forma de processó i amb el fèretre del difunt Felip I al capdavant, va recórrer tota la península fins arribar a Granada, on volia enterrar el cos. Així, durant vuit mesos, el cadàver del monarca va deambular errant per terres castellanques sense poder ser enterrat. Fins i tot diuen que a cada parada ordenava obrir el taüt per poder contemplar, encara una vegada més, la bellesa del seu difunt marit. Que el pobre portés més de mig any mort no havia estat motiu suficient perquè la reina assumís la pèrdua. Continuava negant-se a acomiadar-se del seu bell espòs.

Al cap i a la fi, i més als nostres dies, és alguna cosa semblant al que passa quan et deixa la parella i no pots digerir la ruptura. L'altre va més ràpid, ho té clar. Tu no t'ho vols creure, i intentes guanyar temps. I si s'ho repensa? I si al final tot plegat ha estat només una precipitació i les coses es poden arreglar? De moment val més que ho mantingui en secret. Val més que encara esperi uns dies a dir-ho a la família i als amics. Ves si al final tot haurà estat només un malentès.

El mateix va passar amb allò que anomenem *procés*: el camí de Catalunya cap a una independència ràpida, tranquil·la i indolora. En el fons, tothom —si més no, els que ho vivien a primera línia— sabia que el procés havia mort, però encara ningú s’atrevia a verbalitzar-ho. Lluny d’això, al que es van dedicar durant mesos els partits va ser a passejar el seu cadàver pel país sense saber ni quan ni on podrien enterrar-lo. Els costos polítics de ser el primer a fer-ho eren massa cars. I en realitat, aquest és probablement el fet principal que explica què ha passat a Catalunya durant els darrers mesos: hem vist els dos grans espais polítics de l’independentisme aguantant un relat que agonitzava, però sense que ningú s’atrevís a comunicar-ne públicament la defunció per la por de ser elevats a la categoria de traïdors per una massa social empoderada i fins a cert punt enganyada o, especialment, per no regalar aquest privilegi a l’adversari polític. I així hem passat mesos debatent si s’havia d’“implementar la República”, “ser fidels al mandat de l’1 d’octubre” o “anar de la restitució a la Constitució”.

Després d’aquell 1 d’octubre ens refugiàvem en l’Ovidi Montllor per afirmar que seria un dia que duraria anys. Era innegable que aquell terrabastall tindria efectes prolongats en l’àmbit històric i emocional. Amb perspectiva hem pogut veure que, a més a més, també els tindrà en l’àmbit polític i social. I és que el país ha necessitat passar el dol per ser capaç de començar a ressituar les peces del nou trencaclosques polític, per intentar tornar a dibuixar un nou plànol i, finalment, per intentar retrobar el rumb i mirar cap al futur. I aquí ve la gran pregunta que aquest llibre que teniu entre mans pretén resoldre: què ha passat a Catalunya d’ençà d’aquell esclat? Hi ha una primera evidència que és innegable: el mapa polític del país —i de retruc també el de l’Estat— es va fer miques aquella tardor. Octubre va trencar el taulell de joc i hem

necessitat mesos per poder reconfigurar espais, peces i estratègies.

La primera gran constatació és que el bipartidisme, el sistema d'alternança entre els dos grans partits nacionals, ja és història a l'Estat. I amb ell també hi han enterat l'estabilitat política. Tres eleccions generals en quatre anys i l'aterrada de Podem, Ciutadans i Vox a tot l'espai polític estatal així ho constaten. El mateix passa a Catalunya, on la sociovergència ja no gaudeix de l'exclusiva del repartiment del poder institucional. La fragmentació i la inestabilitat política han aterrat a la primera plana de l'ordre del dia. L'independentisme ja no és aquell element exòtic, idealista, però irrealitzable i esbojarrat que era fa tan sols una dècada, sinó que és el corrent central del país. L'exercici del dret a l'autodeterminació, de manera pactada i tranquil·la, és un element que sembla irrenunciable per a un gruix social del país. Encara caldrà veure, però, si realment existeix un carril ampli en defensa dels drets i de les llibertats que pugui articular-se com a proposta real de govern institucional. Però la realitat és que el procés ha desdibuixat els fonaments de la Catalunya que coneixíem. Ha trencat les amarres que ens mantenien a lloc, tot i que encara no ha aconseguit definir el nou ordre. I per comprendre tot aquest desajust d'estratègies i posicions que hem presenciat els darrers mesos, és bo aixecar la mirada i anar a buscar el problema a l'origen: als dies previs a l'1 d'octubre. I és que probablement és allí d'on arrenca el desajust estratègic que, llavors encara latent, ha acabat manifestant-se més àmpliament quan la tensió del conflicte s'ha rebaixat i han començat a surar les contradiccions.

El polític Jordi Muñoz, una de les ments més lúcides en tot aquest ecosistema politicomediàtic que envolta el conflicte català, apuntava tres grans visions que conviuen aquells dies previs i posteriors a l'1 d'octubre. Tres blocs no hermètics ni partidistes, sinó que les postu-

res estaven repartides de manera força equitativa entre partits i entitats. No hi havia un patró clar i definit a l'hora d'adoptar-ne una o altra, un exercici lliure i identificatiu del punt mental on estava cadascú.

La primera visió és aquella que entenia el referèndum i els seus preparatius com un element de pressió per poder forçar una negociació política amb l'Estat. Són els que confiaven que, quan es veiés acorralat amb una amenaça com la d'un referèndum unilateral, l'Estat voldria asseure's a parlar sobre com resoldre el conflicte de manera política i democràtica. La segona gran visió era la d'aquells que esperaven que el referèndum fos l'espurna que encengués la metxa per crear un escenari insurreccional al país. Una situació en què l'Estat quedés totalment desbordat socialment i es generés un espai de canvi des d'on fos possible arrencar la definició d'un nou subjecte polític. Venia a ser l'exemple d'una insurrecció armada, però adaptada a l'Europa del segle XXI, en què fos la gent en massa la que impossibilités a l'Estat continuar mantenint el control del territori. I finalment la tercera, que era la majoritària, és la que assumia el referèndum com el factor desencadenant d'un nou panorama polític. El que veia en el referèndum de l'1 d'octubre el moment democràtic que podia permetre una secessió endreçada, ràpida i indolora. La secessió "de la llei a la llei", que s'havia d'aplicar seguint el que dictava la llei del referèndum: declarar la independència al Parlament, en base als resultats obtinguts al referèndum.

Al final, però, cap de les tres visions no s'ha demostrat encertada. El referèndum de l'1 d'octubre no va servir ni per asseure l'Estat a negociar, ni per desencadenar una situació insurreccional. Potser el dia 3 d'octubre s'hi va estar a prop, però l'independentisme no va saber aprofitar ni el moment ni tot el capital polític que havia acumulat. Sí que va demostrar, però, que la independència *low-cost*, unilateral, i per vies democràtiques, que havia

promocionat el discurs majoritari independentista no és possible en les condicions actuals. I aquest aprenentatge, que és una esmena a la totalitat al plantejament polític del procés, és una de les constatacions que ens enduem d'aquella tardor de 2017. Com també ho són un conflicte que resta obert, un nou taulell de joc i la repressió. Molta repressió.

La fera ferotge

“Només hi ha una cosa en la societat moderna, només una, més horrible que cometre un crim: la justícia repressiva.”

SIMONE WEIL

El gros de la societat catalana no havia tingut mai contacte directe amb la repressió. Quan una societat viu immersa en un conflicte social o nacional durador, com ha passat amb la basca o la irlandesa, el conflicte està tan assumit i assimilat socialment com allò que se'n deriva. A Catalunya, amb un conflicte nacional relativament nou i de baixa intensitat, i amb el record del Franquisme cada cop més llunyà i desdibuixat, aquesta era una realitat que s'havia anat esborrant de la memòria dels fets possibles. Per a la major part de la societat catalana la presó era un lloc llunyà, inhòspit, desplaçat de l'imaginari col·lectiu.

És per això que l'empresonament i l'exili dels líders polítics d'aquella tardor ha estat un sotrac difícil d'assumir per la plana major de l'independentisme. Un cop tan fort que ha fet virar completament la naturalesa i el comportament del moviment: l'independentisme a Catalunya ha deixat de ser un moviment d'alliberament nacional per passar a ser un moviment antirepressiu. I només per això la repressió s'ha demostrat efectiva: ha aconseguit treure el conflicte del marc polític —el lloc

on l'Estat se sentia incòmode— i traslladar-lo al marc humà. Del terreny racional a l'emocional. La repressió ha escapçat lideratges —Soraya Sáenz de Santamaría se'n va apuntar els mèrits quan, valenta en roda de premsa, treia pit d'haver decapitat els referents de l'independentisme— i ha convertit un moviment d'alliberament alegre, decidit i propositiu en un moviment antirepressiu, reactiu, deprimat i desconcertat, que ha vist com l'epicentre de la política catalana deixava de ser el Parlament o el Palau de la Generalitat i passava el relleu a la sala segona del Tribunal Suprem, que durant quatre llargs mesos ha estat la capital del dolor, la incomprensió i la impotència.

Però tot i que el partit més important és el que s'ha jugat al Suprem, aquest no ha estat, ni de bon tros, l'únic pol repressiu que ha hagut d'afrontar el país. Als nou presos polítics i vuit exiliats hem d'afegir les conseqüències d'una ràtzia repressiva que, des de l'1 d'octubre, s'ha estès amb més d'un miler d'encausats, més de 140 detencions, 1.300 persones ferides en càrregues policials, una persona confinada al seu municipi durant un any sencer i més de tres milions d'euros pagats en fiances. És el balanç temporal d'una operació d'Estat pensada per escarmentar i demostrar a la pràctica que quan algú desafia els fonaments de l'Estat, aquest té la maquinària engreixada i a punt per respondre. Per respondre a la seva manera.

Juan Luis Cebrián va ser fins l'any 2018 el director del grup empresarial de comunicació Prisa, propietari del diari *El País* i, probablement, el grup comunicatiu més influent de l'Estat espanyol. A banda de ser un dels noms que apareixien als Papers de Panamá, Cebrián és, sens dubte, una figura de poder. Dels de cadira reservada a la llotja del Santiago Bernabéu i amb el número del president espanyol de torn sempre al registre de trucades recents del telèfon mòbil. Un dia de febrer d'aquell 2017, quan el referèndum no era més que una promesa encara en fase embrionària i en un horitzó llunyà, Cebrián va

respondre una entrevista al diari *El Mundo*. Curiosament, el diari del grup comunicatiu rival i amb Cayetana Álvarez de Toledo, qui va ser cap de llista del PP a Barcelona durant les eleccions espanyoles de 2019, com a entrevistadora. Preguntat sobre com resoluria ell el conflicte amb Catalunya, Cebrián responia: “prohibint el referèndum i aplicant l’article 155. Suspens el govern de la Generalitat; la presidenta del Parlament; un, dos o tres càrrecs públics, els que hagin convocat el referèndum. Acabats. Ocupes tu el poder. I a partir d’aquí, el debat ja no serà quan aconseguiran la independència sinó quan recuperaran l’autonomia”. Imaginació o influència, però la realitat és que així ha acabat sent. Com avançava Cebrián mesos abans, l’Estat ha utilitzat la força per escapar el moviment, distreure l’estratègia, minvar la moral i traslladar l’eix d’acció dels carrers i el Parlament a presons, tribunals i exilis. El moviment que explicava com volia fer un país nou, la revolta dels somriures, i el país del sí, s’havia convertit en el país dels llaços grocs que es posen i es treuen, el país de les creus a les platges i les vetlles i “bones nits” a les presons.

Curiosament també a inicis d’aquell 2017, en una de les freqüents visites a Barcelona, el líder d’EH Bildu, Arnaldo Otegi, va pronunciar una conferència a l’Ateneu Barcelonès. En un moment del discurs es va dirigir al públic —majoritàriament independentista— i els va dir: “val més que guanyeu. Perquè ja us aviso que, si perdeu, no sabeu la que us vindrà a sobre. L’Estat espanyol pot ser molt venjatiu”. El públic va riure. A vegades el to carregat de sorna d’Otegi fa que et costi interpretar si parla seriosament o amb ironia. No feia broma. Si una cosa coneix bé el poble basc és el dolor de la guerra i la repressió. Aquí ens venia de nou, però tot estava inventat. La fórmula havia estat escrita, receptada i aplicada amb èxit anteriorment. Altra cosa és que en aquell moment allí hi hagüés la capacitat —i aquí la permeabilitat— informativa

per desxifrar la contundència i la virulència amb la qual podia actuar l'Estat quan se sentia amenaçat. I d'exemples en trobaríem molts, però probablement el més gràfic és el Macrosumari 18/98, que l'any 1998 va portar 52 persones, membres de tot tipus d'organitzacions vinculades amb l'esquerra abertzale —fins i tot organitzacions destinades a promoure i alfabetitzar en llengua basca— a ser jutjades i condemnades per l'Audiència Nacional, acusades de col·laborar amb ETA. 47 condemnats, 525 anys en penes de presó i un diari (*Egin*) i una ràdio tancats per ordre d'un tribunal. El patiment d'aquella causa es va allargar fins al maig de l'any 2018, quan sortia en llibertat el darrer dels condemnats, més d'onze anys després del seu ingrés a presó. Per cert, qui presidia aquell tribunal era la magistrada Ángela Murillo, que ha acabat condemnada al Tribunal Europeu dels Drets Humans d'Estrasburg per falta d'imparcialitat i vulneració de l'article 6 de la Convenció dels Drets Humans, el que estableix el dret a un judici just. En aquesta ocasió la condemna és pel cas Bateragune, el que va portar Arnaldo Otegi i altres dirigents abertzales a més de sis anys de presó, acusats de reconstruir el partit polític il·legalitzat Batasuna.

I d'aquella pols, aquests fangs. La màxima del "tot és ETA" reciclada en "tot és rebel·lió". Si aquell macrosumari va modificar el concepte de terrorisme, ara ha arribat el torn del de la paraula *violència*. Perquè ha estat sota aquest precepte, el d'una violència tan inexistent com necessària per a l'escarment, que s'ha teixit aquesta resposta repressiva que, conjuntament amb la violència policial de l'1 d'octubre, ha acabat de trencar els lligams emocionals entre el gros de votants independentistes i l'Estat. De fet, ha estat probablement això, la repressió, l'únic que han compartit Junts per Catalunya i Esquerra Republicana des d'aquell 27 d'octubre. I tot i així, ha costat déu i ajuda traçar línies compartides sobre com s'hi havia de respondre.

Entre mons

“Quan creïem que teníem totes les respostes, de sobte, van canviar totes les preguntes.”

MARIO BENEDETTI

Més enllà de la gestió humana i logística de la repressió, la realitat és que els diversos espais polítics del sobiranisme han compartit més aviat poc d'ençà d'aquell octubre. El trencament de la parella de fet que va ser Junts pel Sí, la coalició electoral que va guanyar les eleccions catalanes de l'any 2015 i va liderar parlamentàriament el procés, va comportar que els dos cònjuges principals es moguessin a ritmes diferents a l'hora d'assumir i gestionar la depressió post 1 d'octubre. I ja passa que quan no tens clar on vas, el destí comença a perdre importància i en guanya el viatge. I ha estat ara, quan tots dos equips s'han vist recollits en el mentrestant, que les divergències han sortit al camp per fer-se amb el control del partit. I a partir d'aquí, evolució a ritmes diferents. Qui més ràpid ha assumit el canvi de fase ha estat Esquerra Republicana, guiats per un Oriol Junqueras que, la mateixa tarda que anava camí de la presó, publicava un article en què deixava clar públicament que s'havia acabat el temps de la unitat electoral independentista i que calia començar a teixir una nova estratègia de carril central sobiranista per aglutinar més suports. ERC assumia així el final d'una batalla i la necessitat de replegar files mentre no venien temps millors. M'ho va verbalitzar clarament l'exconseller Raül Romeva, darrere del vidre de la ignomínia del locutori de la presó de Soto del Real. Malalt de l'esport com és, no va tardar a trobar el símil ideal per descriure el moment polític: “això és com intentar pujar a l'Everest. Allà dalt hi ha el cim, on fins fa quatre dies no sabíem ni com acostar-nos-hi. L'octubre de 2017 va sortir una expedició, vam pujar molt amunt però vam trobar mal temps i condicionants que no havíem previst. Vist el panorama,

el més intel·ligent és retornar al camp base, a la zona de confort. Allí replegar l'expedició, avaluar danys i estudiar com, quan i per on ha de sortir la nova expedició. Una nova ascensió a partir de tot allò après, amb cordes més fortes i amb una expedició més nombrosa". Replegament, consolidació, anàlisi i eixamplament de la base.

Perquè al cap i a la fi, el que proposa Esquerra Republicana és consolidar el *mentrestant*. Un mentrestant que, sigui dit, clarament els és rendible i els beneficia: mentre el seu rival polític històric es troba immers en plena redefinició de l'espai i marcat per la corrupció, ells han aconseguit bastir un carril ampli de centre-esquerra on hi tenen cabuda des d'exsocialistes fins a antics democratacristians. I amanit amb una rebaixa d'exigències calculada que fa que els puguin votar tant independentistes com autodeterministes, com gent que no està disposada a assumir la duresa de la repressió contra els seus dirigents.

Una visió que a la pràctica s'ha traduït en la renúncia a enquistar el conflicte, l'aposta per un "govern efectiu" que recuperés el control de la Generalitat, el retorn a la pantalla del referèndum acordat com a reclamació central —una eina que et permet guanyar temps sense perdre posicions; es pot estar contra la independència de Catalunya, però és més costós oposar-se a una sortida democràtica al conflicte que s'emmiralli en la que han escollit altres democràcies consolidades com la britànica o la canadenc—, i a poc a poc fer virar el concepte d'independència cap al de república, més integrador i assimilable pel sector social on es pretén enfocar aquest eixamplament. Al cap i a la fi, tornar a l'autonomisme, si més no de manera temporal i instrumental. I fer-ho té un raonament i una justificació: la diagnòsi que aquesta era la via que els permetria incorporar el sector autodeterminista a l'esquadró. Els acords de govern a l'Ajuntament

de Barcelona han servit per demostrar, a ells els primers, que això no els serà tan fàcil com pensaven.

A l'altra banda de l'eix polític, en canvi, la sensació és que no s'ha assumit tan ràpidament la renúncia a mantenir viva la confrontació directa amb l'Estat. Si més no a efectes retòrics, tot i que sovint les accions no hagin anat tant en consonància. Probablement una raó de pes és que a les seves files hi tenen la millor carta de què disposa avui en dia l'independentisme per mantenir obert el conflicte: el president a l'exili, Carles Puigdemont. Una clara demostració són els resultats de les eleccions europees de 2019. Amb la seva voluntat de bloqueig de la política espanyola i amb l'aposta pel concepte de restitució del president i govern cessats pel 155 s'han volgut posicionar, si més no de manera retòrica, com la vessant més contundent de l'independentisme, i això no els ha alliberat de tensions internes. És una evidència que l'espai post-convergent ha hagut de disputar, de manera simultània a la lluita per la independència, la batalla per la seva refundació. A diferència d'Esquerra, a qui la solidesa i unió del moviment han permès centrar els esforços a incorporar sectors diferents a les seves files, aquí ha calgut cosir un espai polític que s'havia trencat en pedaços. Mentre que alguns (alguns sectors de dins l'espai més tradicional del PDeCAT) van comprar ben aviat el replegament i el retorn, ni que fos temporal, a l'era del peix al cove, una altra part, la vinguda de fora dels òrgans tradicionals del partit, la que ha bastit el contrapoder constituït al voltant de la figura de l'expresident Puigdemont, s'ha mostrat en tot moment més partidària d'aprofitar l'escenari de conflicte postoctubre per amplificar el xoc amb l'Estat. Un escenari molt més similar al que havia defensat tradicionalment l'esquerra independentista i la CUP que no el que s'havia pressuposat sempre a l'espai convergent.

Perquè, mentrestant, on era la CUP? Segurament la resposta més fidel a la realitat és que ha estat hiber-

nant. Com el país, l'esquerra independentista i la seva eina de representació institucional també han necessitat un període de reflexió que els permetés sortir de l'estat de xoc col·lectiu que va generar aquella tardor. Encallats els primers mesos a reclamar que es legitimés el resultat de l'1 d'octubre com a mandat democràtic per la ruptura, han anat veient com a poc a poc tothom anava abandonant aquest marc mental i es quedaven sols aguantant la bandera. L'assemblearisme és tan honest com, massa sovint, complicat de gestionar. La CUP es mou, però al seu ritme. Moure un elefant no sempre és ràpid ni fàcil. Però l'evolució del conflicte i els resultats de les eleccions municipals —on sempre havien trobat el seu refugi— han acabat creant el clima propici perquè poguessin obrir un procés de refundació que els ha portat a qüestionar-se alguns dels seus fonaments. Perquè la realitat és que és molt difícil trobar espai per créixer als marges dels dos grans partits independentistes. Fins i tot en èpoques en què ha imperat la indignació popular, la incomprensió i el descontentament, com ha passat amb la gestió d'aquests dos anys, s'ha comprovat l'enorme dificultat que suposa trobar espai mediàtic i electoral fora de les seves fronteres. Un exemple il·lustratiu és l'aventura de Jordi Graupera i el seu moviment de primàries a l'Ajuntament de Barcelona, que semblava que naixia amb un gran suport popular i que, finalment, els votants van acabar condemnant a la intranscendència. La CUP, i el que vulguin ser quan siguin grans, ja saben també que els tocarà batallar en aquest terreny.

Així doncs, la gran pregunta després de tot plegat és: a l'independentisme li ha faltat ser més, o ser més determinat? I la conclusió és que ha caigut presoner de dos relats que s'anul·len mútuament. Perquè potser la resposta no passa per escollir una opció, sinó que han de conviure totes dues estratègies. ¿Catalunya seria independent si els líders fossin més valents del que ho van ser

aquell octubre i publiquessin els decrets al DOGC, baixessin la bandera espanyola i comencessin a trucar a les cancelleries internacionals per demanar reconeixements? ¿O potser tot plegat es desencallarà automàticament el dia que l'independentisme aglutini el 55 % del suport del país? Eixamplar la base —aquesta frase que fins i tot s'ha convertit en una caricatura— ¿és una fórmula guanyadora per si sola, o s'ha de complementar amb una estratègia ordenada i planificada de ruptura? El que haurà d'assumir l'independentisme és que tots dos relats poden conviure si és per sumar, però que paralitzen el moviment si quan es troben és per contraposar-se l'un a l'altre. I la realitat és que o el moviment aconsegeix teixir una estratègia d'unitat d'acció o anirà perdent un llençol a cada bugada fins a quedar-se sense roba a l'estenedor. És evident el risc real d'un estancament que faci que el que ha estat el moviment ciutadà més potent de l'Europa moderna acabi convertit en un magma irrecognoscible. Mai no hi ha vent favorable per a qui no sap on va. I és que els dos anys posteriors al referèndum —clarament marcats, condicionats i intoxicats per les visites a les urnes— han bloquejat el diàleg extern però, també i sobretot, l'intern. La repressió també és eficaç a l'hora d'anul·lar l'autocrítica. Amb presó, judicis i exili pel mig, el repàs i la revisió de què es va fer malament aquella tardor es converteix en una tasca complexa i incòmoda. I al mig de tot això, orfe, queda el *mentrestant*. I encara cal descobrir realment si aquest és només un entreacte entre la mort del vell temps i el naixement del nou o si, per a alguns, s'ha acabat convertint en l'eix estratègic real.

Però en contra del que pugui semblar, l'Estat tampoc no ha guanyat. La crisi catalana ha afectat directament la columna vertebral d'un Estat espanyol que, instal·lat en la inestabilitat política —tres eleccions generals i una moció de censura en poc més de quatre anys—, ha vist també com tremolaven els seus fonaments, sacsejats

per una crisi institucional i especialment de legitimitat de les seves estructures polítiques i judicials.

I tot plegat amb un mapa polític encara per acabar de dibuixar, fruit de la institucionalització del 15M i la implosió del partit que va estar al capdavant de la gestió d'aquell octubre. El Partit Popular ha esclatat en mil bocins, i les restes s'han escampat seguint les lleis de la natura: una part s'ha quedat dalt del vaixell, l'altra ha buscat refugi en una marca moderna i neta de corrupció, i la darrera ha fet el viatge de tornada cap a l'extrema dreta obertament franquista.

Però la visió més reveladora és l'anàlisi de què en queda d'aquest Estat a Catalunya després del xoc de trens. I el principi de realitat ens diu que, encara que en algun moment hagi pogut trontollar, la força coercitiva de les seves estructures segueix intacta. L'Estat segueix controlant el territori, el relat —gràcies a un aparell mediàtic que s'ha demostrat demolidor, encara que qui hagi estat al punt de mira tot aquest temps hagin estat els mitjans públics catalans— i la capacitat per reprimir policial i judicialment. I amb això en té més que suficient per mantenir l'ordre establert. Ara bé, el mateix principi de realitat també ens posa de manifest que un alt percentatge de gent, tot i no haver aconseguit independitzar-se políticament, sí que ho ha fet per la via mental i emocional, especialment a causa de les imatges d'una violència policial el dia 1 d'octubre que ressonaran durant dècades a la memòria de gran part d'aquest país.

© dels textos: Albert Mercadé Massó, 2019
© de les fotografies: els seus autors i arxius corresponents, 2019
© del pròleg: Mònica Terribas Sala, 2019
© de l'epíleg: Jordi Cuixart Navarro, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S.L, 2019
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat

Primera edició: setembre de 2019
ISBN: 978-84-1303-122-4
DL: L 892-2019
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L
www.bobala.cat

— imprès a lleida —▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.